

Folkhälsomyndigheten

Ansvar för tillsyn av lokaler för vård och omsorg

Publicerad: 6 maj 2019

Uppdaterad: -

Artikelnummer: 19016

Innehåll

Om publikationen

Inledning

Vägledningens rättsliga status

Vad vägledningen omfattar

Vad vägledningen inte omfattar

Ansvar för tillsyn och smittskyddsåtgärder i lokaler för vård och omsorg

Lokaler där hälso- och sjukvård och tandvård bedrivs

Lokaler för vård och omsorg inom socialtjänsten och lokaler för LSS

Vilka lokaler för vård och omsorg bör prioriteras vid tillsyn?

Bassängbad inom hälso- och sjukvården

Objektburen smitta

Faktorer viktiga för tillsynen

Tillsyn av lokaler för vård och omsorg

Samverkan mellan tillsynsmyndigheter

Lagstiftning och tillsyn som omfattar lokaler för vård och omsorg

Miljölagstiftning

Kort orientering om angränsande lagstiftning

Tillsynsmyndigheter och tillsyn av lokaler för vård och omsorg

Ordlista

Förkortningar

Referenser

Observera att det är möjligt att ladda ner hela eller delar av en publikation. Denna pdf/utskrift behöver därför inte vara komplett. Hela publikationen och den senaste versionen hittar ni på www.folkhalsomyndigheten.se

Om publikationen

Folkhälsomyndigheten är tillsynsvägledande myndighet i frågor som gäller hälsoskydd enligt miljöbalken. Den här vägledningen beskriver de kommunala miljö- och hälsoskyddsnämndernas ansvar för hälsoskyddstillsyn i lokaler för vård och omsorg. Vägledningen har främst fokus på gränsdragningen för miljö- och hälsoskyddsnämndernas tillsynsansvar i dessa lokaler. Den ger också en kort orientering om ett antal övriga lagar och tillsynsmyndigheter på området. Vägledningen ersätter Ansvarsfördelning för tillsyn av vårdlokaler, som publicerades av Socialstyrelsen 2013.

Vägledningen är i första hand riktad till miljö- och hälsoskyddsnämnderna. Andra intressenter kan vara vård- och omsorgsgivare och andra myndigheter som har ansvar för tillsyn av lokaler för vård och omsorg.

Projektledare på Folkhälsomyndigheten har varit utredare Lina Boström. I referensgruppen har det funnits deltagare från Arbetsmiljöverket, Försvarsinspektören för hälsa och miljö, Inspektionen för vård och omsorg, Socialstyrelsen samt miljö- och hälsoskyddsinspektörer från Halmstads, Katrineholms, Vingåkers och Vårgårdas kommuner.

I den slutliga handläggningen har enhetschefen Agneta Falk Filipsson samt avdelningschefen Britta Björkholm medverkat.

Folkhälsomyndigheten

Johan Carlson
Generaldirektör

Inledning

Den här vägledningen är en rekommendation för de kommunala miljö- och hälsoskyddsnämndernas (eller motsvarande nämnds) hälsoskyddstillsyn enligt miljöbalken av lokaler för vård och omsorg. Kommunen ska i sin tillsyn ägna särskild uppmärksamhet åt bland annat lokaler för undervisning, vård och annat omhändertagande. Detta framgår av 45 § punkt 2 förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd.

Med lokaler för vård och omsorg avser vi i denna vägledning lokaler för vård och omsorg inom socialtjänsten och lokaler för stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), samt lokaler där hälso- och sjukvård och tandvård ges.

Utöver miljö- och hälsoskyddsnämnderna finns fler myndigheter med tillsyn inom vård och omsorg, till exempel Arbetsmiljöverket och Inspektionen för vård och omsorg (IVO). Miljö- och hälsoskyddsnämnderna har uttryckt att deras tillsynsansvar för lokaler för vård och omsorg har varit otydligt, särskilt i förhållande till IVO:s tillsyn. Därför nämns IVO särskilt i vägledningen.

Vägledningens rättsliga status

I vägledningen beskrivs hur Folkhälsomyndigheten tolkar miljö- och hälsoskyddsnämndernas tillsynsansvar för inomhusmiljö och hygien samt ansvar för objektburen smitta enligt miljöbalken i lokaler för vård och omsorg. Eftersom gränsdragningen inte framgår tydligt av lagtext eller förarbeten, har vi samrått med Arbetsmiljöverket, Försvarsinspektören för hälsa och miljö, Inspektionen för vård och omsorg och Socialstyrelsen som också har uppdrag inom tillsyn eller tillsynsvägledning gällande lokaler för vård och omsorg.

De kommunala miljö- och hälsoskyddsnämnderna är självständiga tillsynsmyndigheter, och måste därför inte tillämpa den uppdelning av tillsynsansvar som framgår i den här vägledningen. Nämnderna kan därmed välja att tillämpa de aktuella bestämmelserna på andra sätt i enskilda fall.

Vad vägledningen omfattar

Vägledningen beskriver miljö- och hälsoskyddsnämndernas tillsynsansvar för lokaler där det bedrivs hälso- och sjukvård, tandvård eller omsorg enligt hälso- och sjukvårdslagen (HSL), tandvårdslagen (TL), socialtjänstlagen (SoL) och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Det rör sig om sjukhus, vårdcentraler, tandläkarmottagningar, kliniker för fysioterapi och liknande lokaler. Det rör sig också om lokaler för vård, behandling och omsorg inom socialtjänsten och LSS, till exempel hem för vård eller boende (HVB), särskilda boenden för äldre (SÄBO), bostad med särskild service enligt LSS, särskilda ungdomshem och behandlingshem för missbrukare (LVM-hem).

Vad vägledningen inte omfattar

Vägledningen tar inte upp tillsyn av asylboenden, häkten och kriminalvårdsanstalter.

[Tillsynsvägledning asylboenden](#)

Miljö- och hälsoskydds nämnderna har också ansvar för tillsyn av utsläpp och störningar från lokalerna som kan påverka omgivningens hälsa och miljö, såsom avfall, avlopp, luftföroreningar och buller utomhus. Ansvar för tillsynsvägledning om dessa frågor ligger hos Naturvårdsverket www.naturvardsverket.se och Havs- och vattenmyndigheten www.havochvatten.se. Socialstyrelsen www.socialstyrelsen.se har föreskrifter om smittförande avfall och ger tillsynsvägledning om visst avfall från hälso- och sjukvården.

Miljö- och hälsoskydds nämnderna har också ansvar för tillsyn av radon i inomhusmiljön. För tillsynsvägledning om radon hänvisar vi till Strålsäkerhetsmyndigheten, www.stralsakerhetsmyndigheten.se.

Verksamheter som faller in under begreppet yrkesmässig hygienisk verksamhet ingår inte i vägledningen. Det gör inte heller estetiska behandlingar som kräver medicinsk kompetens. För mer information, se www.socialstyrelsen.se.

Miljö- och hälsoskydds nämnderna har också ansvar för livsmedelskontroll. Ansvaret för tillsynsvägledning ligger hos Livsmedelsverket, se www.livsmedelsverket.se.

Vägledningen omfattar inte heller tillsynsansvaret för djur i vård och omsorg. För information om djur inom vården hänvisar vi till Svensk förening för vårdhygiens rapport Djur i vården (1) och Socialstyrelsens rapport Hundar i vård och omsorg (2).

Ansvar för tillsyn och smittskyddsåtgärder i lokaler för vård och omsorg

I detta kapitel beskriver vi hur Folkhälsomyndigheten tolkar miljö- och hälsoskyddsnämndernas tillsynsansvar för inomhusmiljön och hygien samt ansvar för objektburen smitta enligt miljöbalken i lokaler för vård och omsorg.

Lokaler där hälso- och sjukvård och tandvård bedrivs

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har ett begränsat tillsynsansvar för vårdenheter såsom sjukhus, vårdcentraler, tandläkarpraktiker, kliniker för fysioterapi och liknande (se tabell 1).

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har ansvar för tillsyn av de delar av en vårdenhet dit allmänheten har tillträde. Exempel på sådana lokaler är väntrum, entréer, offentliga toaletter och föreläsningssalar. För vissa av dessa utrymmen, till exempel väntrum där patienter med pågående vård och behandling vistas, har även IVO tillsynsansvar.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har inte ansvar för tillsyn av inomhusmiljön och hygien i de delar av en vårdenhet där det bedrivs hälso- och sjukvård, till exempel vårdavdelningar, operationssalar, behandlingsrum och undersökningsrum. Detta gäller även om vissa av dessa lokaler kan besökas av allmänheten, till exempel anhöriga. IVO har tillsynsansvar för dessa lokaler utifrån patientsäkerhetslagen (PSL).

Miljö- och hälsoskyddsnämndens ansvar enligt 9 kap. 15 § miljöbalken att spåra smitta och undanröja risken för smittspridning, gäller även i lokaler där det bedrivs hälso- och sjukvård (se tabell 1). Detta gäller vid misstanke om att objekt bär på en allvarlig smitta som kan föras över till människor, till exempel legionella.

Lokaler för vård och omsorg inom socialtjänsten och lokaler för LSS

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har tillsynsansvar för inomhusmiljön i lokaler för vård och omsorg inom socialtjänsten och lokaler för LSS (se tabell 2). Hit räknas bland annat hem för vård och boende (HVB), särskilda ungdomshem, särskilda boenden för äldre (SÄBO), bostäder med särskild service enligt LSS och lokaler för daglig verksamhet enligt LSS. Vissa delar av verksamheterna kan räknas som den enskildes privata bostad. Miljö- och hälsoskyddsnämnden har ansvar för tillsyn både av gemensamma utrymmen och de delar som utgör privata bostäder. Rätten till tillträde för tillsyn skiljer sig dock åt mellan lokaler för allmänna ändamål och bostäder. Läs mer om detta i avsnittet Tillträde för tillsyn.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har dock inte ansvar för tillsyn av utrymmen inom lokaler för socialtjänsten och LSS där det enbart bedrivs hälso- och sjukvård, till exempel undersökningsrum. Nämnden bör i sin tillsyn inte heller gå in på områden med en tydlig koppling till vårdhygien. Läs mer om detta i avsnittet Tillsyn av lokaler för vård och omsorg.

IVO har tillsynsansvar över den omsorg som ges inom socialtjänsten enligt socialtjänstlagen och all verksamhet inom LSS. IVO har också, enligt PSL, tillsynsansvar över all hälso- och sjukvård som bedrivs i dessa verksamheter.

Därmed kan både miljö- och hälsoskyddsnämnden och IVO bedriva tillsyn parallellt över en och samma verksamhet inom socialtjänsten och LSS, men utifrån olika lagstiftningar.

Vilka lokaler för vård och omsorg bör prioriteras vid tillsyn?

Tillsynsbehovet av inomhusmiljön enligt miljöbalken varierar betydligt mellan olika verksamheter för vård och omsorg. Miljö- och hälsoskyddsnämnden bör prioritera sin tillsyn utifrån vilken risk för olägenhet för människors hälsa verksamheten innebär.

Högre prioritet

Folkhälsomyndigheten rekommenderar att nämnden ger högre prioritet till lokaler för vård och omsorg inom socialtjänsten och LSS (se tabell 2).

Planerad och regelbunden tillsyn är ofta motiverad av lokaler där

- människor vistas under längre tider
- många personer vistas
- det vistas personer som kan ha svårt att hävda sina intressen, till exempel personer med demenssjukdom eller barn
- det vistas personer som är extra känsliga för faktorer i inomhusmiljön. Exempelvis är äldre extra känsliga för värme och kyla.

Lägre prioritet

Folkhälsomyndigheten rekommenderar att nämnden ger lägre prioritet till väntrum, entréer, hissar, trapphus, korridorer, toaletter och andra utrymmen i en vårdenhets som allmänheten har tillträde till (se tabell 1).

Planerad och regelbunden tillsyn är sällan motiverad av dessa lokaler eftersom

- vissa av dessa utrymmen, som väntrum där patienter med pågående vård och behandling vistas, även omfattas av IVO:s tillsynsansvar utifrån PSL
- besökare vistas i lokalerna under kort tid och därmed är risken för olägenhet för människors hälsa i många avseenden liten.

Däremot kan tillsyn av dessa lokaler behöva utföras efter anmälan om klagomål.

Smittskyddsåtgärder kan också behöva vidtas vid misstanke om att ett objekt bär på en allvarlig smittsam sjukdom, till exempel legionella (se tabell 1).

Bassängbad inom hälso- och sjukvården

Folkhälsomyndighetens tolkning är att miljö- och hälsoskydds nämnden inte har tillsynsansvar för bassängbad som enbart används inom hälso- och sjukvården, till exempel för behandling och rehabilitering. Dessa bad kan därmed inte anses vara anmälningspliktiga enligt 38 § förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. IVO har tillsynsansvar för dessa bad enligt PSL.

Folkhälsomyndigheten bedömer dock att bassängbad inom hälso- och sjukvården som även används av allmänheten omfattas av miljö- och hälsoskydds nämndens tillsyn. Därmed är de anmälningspliktiga enligt 38 § förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. Detta kan gälla bad som även används för simskola, babysim eller liknande. Det är dock nämnden som gör den slutliga bedömningen om bassängbaden används av allmänheten och därmed är anmälningspliktiga. Även IVO har tillsynsansvar för dessa bad, eftersom de används inom hälso- och sjukvård.

Objektburen smitta

Kommunen (miljö- och hälsoskydds nämnden) har ansvar för att spåra smitta samt undanröja risken för smittspridning när det handlar om objektburen smitta utifrån bestämmelsen i 9 kap. 15 § miljöbalken. Med objektburen smitta avses smitta som sprids från objekt eller privatpersoners sällskapsdjur till människa. Ansvaret för att spåra och undanröja smitta gäller samtliga lokaler inom vård och omsorg (se tabell 1 och 2).

Ansvaret innebär en direkt skyldighet för kommunen att vidta åtgärder för att spåra smittan och undanröja risken för smittspridning. Av förarbetet till 9 kap. 14 och 15 §§ miljöbalken framgår att det ofta krävs snabba åtgärder vid objektburen smitta och därför kan inte alltid miljö- och hälsoskydds nämnden invänta fastighetsägarens eller verksamhetsutövarens åtgärder (3).

[Läs mer om objektburen smitta.](#)

Tabell 1. Miljö- och hälsoskydds nämndens ansvar för tillsyn och smittskyddsåtgärder i lokaler där hälso- och sjukvård och tandvård bedrivs. T.ex. sjukhus, vårdcentraler, mödravårdscentraler, barnavårdscentraler, läkarpraktiker, tandläkarpraktiker, lokaler för elevhälsan (t.ex. skolsköterskemottagning), företagshälsovård, hälso- och sjukvård inom kriminalvården och mottagningar för naprapater, fysioterapeuter och kiropraktorer.

Lag och rekommendation	Behandlingsrum, undersökningsrum, operationsenheter och andra utrymmen där hälso- och sjukvård bedrivs	Väntrum, entréer, hissar, trapphus, korridorer, toaletter och andra utrymmen i en vårdenhet som allmänheten har tillträde till	Bassängbad inom hälso- och sjukvård som enbart används för behandling och rehabilitering
Tillsynsansvar enligt miljöbalken 9 kap. 9 §	Nej	Ja	Nej
Spåra och undanröja smitta enligt miljöbalken 9 kap. 15 §	Ja	Ja	Ja
Folkhälsomyndighetens rekommendation om tillsyn	–	Endast tillsyn vid anmälan om klagomål. Planerad och regelbunden tillsyn är sällan motiverad.	–

Tabell 2. Miljö- och hälsoskydds nämndens ansvar för tillsyn och smittskyddsåtgärder i lokaler för vård och omsorg inom socialtjänsten och LSS. T.ex. HVB, särskilda ungdomshem, LVM-hem, SÄBO, bostäder med särskild service enligt LSS, dagliga verksamheter enligt LSS.

Lag och rekommendation	Gemensamma utrymmen och bostäder
Tillsynsansvar enligt miljöbalken 9 kap. 9 §	Ja
Spåra och undanröja smitta enligt miljöbalken 9 kap. 15 §	Ja
Folkhälsomyndighetens rekommendation om tillsyn	Planerad och regelbunden tillsyn är ofta motiverad.

Faktorer viktiga för tillsynen

Tillsyn av lokaler för vård och omsorg

Nedanstående text är främst framtagen för planerad och regelbunden tillsyn av sådana lokaler som framgår av tabell 2.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden ska vid sin tillsyn bedöma om vistelsen i lokalen kan innebära en olägenhet för människors hälsa. Med olägenhet för människors hälsa avses en störning som enligt medicinsk eller hygienisk bedömning kan påverka hälsan menligt och som inte är ringa eller helt tillfällig, enligt 9 kap. 3 § miljöbalken. Nämnden bör vid bedömningen även ta hänsyn till personer som är något mer känsliga än normalt (4).

Faktorer relevanta för inomhusmiljöns påverkan på människors hälsa är bland annat fukt och mikroorganismer, luftkvalitet, termiskt klimat, buller, städning och radon. Tillsynen bör även innefatta risk för objektburen smitta, exempelvis legionella.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har även i uppgift att granska och bedöma verksamhetsutövarens egenkontroll, vid en så kallad systemtillsyn. Exempel på sådant som kan granskas vid systemtillsynen är ritningar över lokalerna, dokumentation över ventilationen, städschema och uppgifter om radonvärden i lokalerna. Inspektören kan fråga om det förekommit problem i byggnaden, såsom fuktskador, dålig luft, avvikande lukt, problem med ventilationen, buller eller skadedjur. Ofta måste man på plats kontrollera om rutinerna är tillräckliga eller om det är skäligt att kräva åtgärder.

Tillsyn kan även göras av städning, rengöring och hygien. Miljö- och hälsoskyddsnämnden kan exempelvis kontrollera rutiner, hantering och utrymmen för städmaterial, tvätt och avfall. Nämnden bör dock inte gå in på områden med tydlig koppling till vårdhygien, exempelvis städning och desinfektion av patientnära ytor, rengöring och desinfektion av vårdutrustning och medicintekniska produkter. Tillsynen bör inte heller omfatta hygienrutiner i kontakten mellan personal och patient, alltså sådant som ingår i föreskriften Basal hygien i vård och omsorg (SOSFS 2015:10) (5). Det gäller exempelvis personalens rutiner för handhygien eller frågor som rör personalens arbetskläder. Dessa frågor har en tydlig koppling till god hygienisk standard och patientsäkerhet, och bör inte omfattas av nämndens tillsyn. Om nämnden vid sin tillsyn finner brister, eller misstänker att det finns brister, som kan kopplas till god hygienisk standard, bör nämnden kontakta IVO.

Tillsynsbesök bör som regel förbokas. Oanmälda inspektioner kan dock vara nödvändiga vid återkommande problem som inte åtgärdas, till exempel om det har varit problem med städning och rengöring.

För att boka ett tillsynsbesök kontaktar inspektören verksamhetsutövaren och bokar tid. Det är bra om fastighetsägaren, en vaktmästare eller en tekniker som sköter den dagliga översynen också är med vid tillsynen, eftersom de har inblick i fastighetens drift och underhåll.

Tillträde för tillsyn

I lokaler för vård och omsorg kan det finnas både gemensamma utrymmen och utrymmen som utgör privata bostäder. Detta är viktigt att tänka på, eftersom rätten till tillträde skiljer sig åt för tillsyn av lokaler för allmänna ändamål och bostäder.

Vid tillsyn av lokaler för vård och omsorg bör man inspektera gemensamma utrymmen. Även rum eller lägenheter där personer bor kan behöva inspekteras, till exempel efter en anmälan om klagomål eller för att förebygga och undanröja olägenheter för människors hälsa. Det är miljö- och hälsoskyddsmyndigheten som i det enskilda fallet bedömer om de behöver inspektera ett rum eller en lägenhet. I första hand ska tillträde för tillsyn ske efter överenskommelse med den som bor i bostaden eller dennes företrädare. Det är viktigt att tillsynen genomförs med minsta möjliga skada och intrång, och att man alltid visar de som bor i bostaden respekt och hänsyn. Tillträde vid tillsyn regleras i 28 kap. miljöbalken.

[Läs mer om myndigheters rätt till tillträde för tillsyn av verksamheter och bostäder.](#)

Samverkan mellan tillsynsmyndigheter

Det är möjligt för flera tillsynsmyndigheter att utöva tillsyn på samma verksamheter parallellt, men utifrån olika syften och lagstiftningar. Till exempel är miljöbalkens syfte att skydda människors hälsa och miljön från olägenheter, medan syftet med PSL är att främja patientsäkerheten.

Enligt 8 § förvaltningslagen ska myndigheter samverka med andra myndigheter inom sitt verksamhetsområde. Om fler än en myndighet har tillsynsansvar kan samverkan exempelvis ske genom gemensamma inspektionsbesök eller dialog i samband med tillsynen. Det kan också vara ett sätt för myndigheterna att hålla sig uppdaterade om vilka verksamheter som finns i kommunen, och utbyta erfarenheter om tillsynsbehovet på dessa.

För information om vilka myndigheter som har ansvar för tillsyn av lokaler för vård och omsorg, se avsnittet Tillsynsmyndigheter och tillsyn av lokaler för vård och omsorg.

Lagstiftning och tillsyn som omfattar lokaler för vård och omsorg

Nedan finns en översiktlig beskrivning av vissa av de lagar som kan vara aktuella vid tillsyn av lokaler för vård och omsorg. Kapitlet fokuserar främst på miljölagstiftningen och dess tillsyn, men ger också en kort orientering om annan lagstiftning och andra tillsynsmyndigheter.

Miljölagstiftning

Miljöbalken (1998:808)

Följande bestämmelser i miljöbalken är mest relevanta för tillsynen av inomhusmiljön i lokaler för vård och omsorg:

- 2 kap. om de allmänna hänsynsreglerna
- 9 kap. om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd
- 26 kap. om tillsyn
- 27 kap. om avgifter
- 28 kap. om tillträde.

[Vägledning om miljöbalkens regler](#)

Förordning (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd

I förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd finns mer detaljerade bestämmelser om hälsoskydd. Kommunen ska i sin tillsyn ägna särskild uppmärksamhet åt bland annat lokaler för vård eller annat omhändertagande, enligt 45 § punkt 2.

Mer om bestämmelserna i förordningen om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd: [Särskilda regler om hälsoskydd enligt 9 kap. miljöbalken](#).

Miljöbalkens bestämmelser om egenkontroll

I den utsträckning lokaler för vård och omsorg omfattas av tillsyn enligt miljöbalken är de generella kraven på egenkontroll enligt 26 kap. 19 § alltid tillämpliga.

Lokaler för vård och omsorg är inte anmälningspliktiga enligt 38 § förordningen (1998:899) om miljöfarlig verksamhet och hälsoskydd. De omfattas därför inte av förordning (1998:901) om verksamhetsutövarers egenkontroll när det gäller inomhusmiljö- och hälsoskyddsfrågor.

Hälso- och sjukvårdsverksamheter kan också vara miljöfarliga verksamheter. För frågor om egenkontroll för miljöfarlig verksamhet hänvisar vi till Naturvårdsverket.

www.naturvardsverket.se

Folkhälsomyndighetens allmänna råd

Som en del av sin tillsynsvägledning ger Folkhälsomyndigheten ut allmänna råd i frågor som gäller hälsoskydd. De allmänna råden utgör rekommendationer för hur miljöbalkens bestämmelser kan tillämpas. De allmänna råd som främst är aktuella vid tillsyn av lokaler för vård och omsorg är följande:

- Folkhälsomyndighetens allmänna råd om bassängbad (FoHMFS 2014:12)
- Folkhälsomyndighetens allmänna råd (FoHMFS 2014:13) om buller inomhus
- Folkhälsomyndighetens allmänna råd (FoHMFS 2014:14) om fukt och mikroorganismer
- Folkhälsomyndighetens allmänna råd (FoHMFS 2014:17) om temperatur inomhus
- Folkhälsomyndighetens allmänna råd (FoHMFS 2014:18) om ventilation.

Kort orientering om angränsande lagstiftning

Hälso- och sjukvårdslag (2017:30), HSL

Lagen innehåller bestämmelser om hur hälso- och sjukvårdsverksamhet ska organiseras och bedrivas. Lagen omfattar både enskilda och offentliga vårdgivare samt landsting och kommuner som huvudmän.

Tandvårdslag (1985:125), TL

Lagen innehåller bestämmelser om hur tandvårdsverksamhet ska organiseras och bedrivas. Lagen omfattar både enskilda och offentliga vårdgivare.

Patientsäkerhetslagen (2010:659), PSL

Lagens syfte är att främja patientsäkerheten inom hälso- och sjukvården. Lagen innehåller bland annat bestämmelser om systematiskt patientsäkerhetsarbete, legitimation att utöva yrken inom hälso- och sjukvården, behörighet och skyldigheter för hälso- och sjukvårdspersonal och hantering av klagomål. I lagen regleras även IVO:s tillsyn av dessa verksamheter, samt uppgifterna för Socialstyrelsen och Hälso- och sjukvårdens ansvarsnämnd.

Socialtjänstlagen (2001:453), SoL

Lagen reglerar den enskildes rätt till bistånd i form av exempelvis stöd, boende, vård och omsorg, men också kommunens ansvar och socialnämndernas uppgifter. Lagen reglerar även IVO:s tillsyn av dessa verksamheter.

Lag (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade, LSS

Lagen innehåller bestämmelser om insatser för särskilt stöd och särskild service åt personer med funktionsnedsättningar. Insatser enligt LSS kan exempelvis vara bostad med särskild service för barn eller ungdomar, bostad med särskild service för vuxna, samt daglig verksamhet. Lagen reglerar även IVO:s tillsyn av dessa verksamheter.

Lag (1988:870) om vård av missbrukare i vissa fall, LVM

Lagen reglerar socialnämndens möjligheter att utifrån vissa förutsättningar omedelbart omhänderta personer med missbruk. När en domstol har dömt till tvångsvård genomförs den på särskilt avsedda hem (LVM-hem).

Lag (1990:52) med särskilda bestämmelser om vård av unga, LVU

Lagen reglerar socialnämndens möjligheter att utifrån vissa förutsättningar omedelbart omhänderta barn och ungdomar som av olika anledningar bedöms fara illa. När en domstol har dömt till tvångsvård enligt LVU kan den genomföras bland annat genom placering på ett hem för vård eller boende (HVB) eller särskilda ungdomshem.

Arbetsmiljölagstiftningen

Arbetsmiljölagens (1977:1160) syfte är att förebygga ohälsa och olycksfall i arbetet och även i övrigt uppnå en god arbetsmiljö. Arbetsmiljölagstiftningen omfattar all verksamhet där arbetstagare utför arbete för en arbetsgivares räkning. Grundläggande bestämmelser om arbetsmiljön finns i arbetsmiljölagen. Mer detaljerade bestämmelser finns i de föreskrifter som Arbetsmiljöverket utfärdar.

Arbetsmiljöverket har inte utfärdat några föreskrifter som gäller endast lokaler för vård och omsorg. Men många olika föreskrifter kan vara relevanta, till exempel om vissa typer av risker, psykisk påfrestning, fysiska belastningar, farliga ämnen eller maskiner. Centralt för alla lokaler är Arbetsmiljöverkets föreskrifter om arbetsplatsens utformning.

Tillsynsmyndigheter och tillsyn av lokaler för vård och omsorg

Miljö- och hälsoskyddsnämnden

Den kommunala miljö- och hälsoskyddsnämnden, eller motsvarande, är operativ tillsynsmyndighet enligt miljöbalken för miljö- och hälsoskyddsfrågor enligt 9 kap. miljöbalken, med undantag för sådan miljöfarlig verksamhet som kräver tillstånd. Nämnden har också tillsyn över avfallshanteringen enligt 15 kap miljöbalken.

Tillsynsansvaret inom hälsoskyddet gäller inomhusmiljön och objektburen smitta i lokalerna, med fokus på att undanröja olägenheter för människors hälsa för dem som vistas i lokalerna. Miljö- och hälsoskyddsnämnden har även ansvar för tillsynen av kemikalier samt utsläpp från lokalerna som kan påverka omgivningens hälsa och miljö, såsom avfall, avlopp, luftföroreningar och buller. För frågor som huvudsakligen avser arbetsmiljön gäller dock arbetsmiljölagen framför miljöbalken.

Vid sin tillsyn av inomhusmiljön i lokaler för vård och omsorg, har miljö- och hälsoskyddsnämnden även i uppgift att granska och bedöma verksamheternas egenkontroll.

Miljö- och hälsoskyddsnämnden har befogenheter att förelägga, vitesförelägga och förbjuda verksamheter. Om det är nödvändigt för att förhindra spridning av allvarliga smittsamma sjukdomar, får nämnden låta förstöra föremål av personlig natur och låta avliva privatpersoners sällskapsdjur.

Inspektionen för vård och omsorg (IVO)

IVO ansvarar för tillsyn av hälso- och sjukvård (förutom försvarets), hälso- och sjukvårdspersonal, socialtjänst och verksamhet enligt lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS). Myndigheten ansvarar också för viss tillståndsprövning.

För mer information, se www.ivo.se.

Arbetsmiljöverket

Arbetsmiljöverkets tillsyn grundas främst på arbetsmiljölagen och Arbetsmiljöverkets föreskrifter. Myndigheten riktar normalt sina krav mot arbetsgivaren, men kan även ställa krav på tillverkare och den som rör över ett arbetsställe samt meddela förbud mot fastighetsägare att upplåta lokaler för verksamhet ifall lokalerna är olämpliga som arbetslokaler. Vidare kan Arbetsmiljöverket under projekteringen rikta krav mot byggherrar och projektörer.

När det gäller vård- och omsorgsverksamhet handlar tillsynen om personalens arbetsmiljö. Arbetsmiljöverket kan ställa krav på såväl den fysiska utformningen av lokalerna som den organisatoriska och sociala arbetsmiljön.

För mer information, se www.av.se.

Försvarsinspektören för hälsa och miljö

Försvarsinspektören för hälsa och miljö (Försvarsinspektören) ansvarar för offentlig kontroll av livsmedel, djurskydd, foder och animaliska biprodukter samt för tillsyn av miljö- och hälsoskydd inom Försvarsmakten, Fortifikationsverket och Försvarets materielverk. Avseende miljö- och hälsoskyddet ansvarar Försvarsinspektören även för tillsynen inom Försvarets radioanstalt. Försvarsinspektören är även tillsynsmyndighet för vårdgivare inom Försvarsmakten och Försvarets materielverk avseende hälso- och sjukvård, tandvård och smittskydd.

För mer information, se www.forsvarsmakten.se.

Ordlista

Basal hygien – omfattar bland annat handhygien och användning av arbetskläder, skyddshandskar och skyddskläder. Basal hygien ska tillämpas i den direkta vården och omsorgen för att förebygga vårdrelaterade infektioner. Syftet är att förebygga direkt och indirekt kontaktsmitta. Socialstyrelsen har utfärdat föreskrifter om basal hygien i vård och omsorg.

Fysioterapeut – term för sjukgymnast sedan 2014.

God hygienisk standard – i hälso- och sjukvårdslagen och tandvårdslagen finns ett uttalat krav på att vården ska vara av god hygienisk standard. Det innebär att lokaler, utrustning, organisering och planering av verksamheten utformas så att risken för infektioner och smittspridning blir så liten som möjligt. Det förutsätter att vårdgivare har tillgång till vårdhygienisk expertis och att all vårdpersonal har grundkunskap om vårdhygien.

Hem för vård eller boende – boende som tillhandahåller platser för heldygnsvistelse tillsammans med insatser i form av vård eller behandling.

Hälso- och sjukvård – åtgärder för att medicinskt förebygga, utreda och behandla sjukdomar och skador.

LVM-hem – hem för vård eller boende avsett för tvångsvård av personer med missbruksproblem.

Särskilt boende för äldre – boende som tillhandahåller bostäder eller platser för heldygnsvistelse tillsammans med insatser i form av vård och omsorg för äldre personer som behöver särskilt stöd.

Vård och omsorg – åtgärder och insatser till enskilda personer gällande socialtjänst, stöd och service till funktionshindrade samt hälso- och sjukvård enligt gällande lagar.

Yrkesmässig hygienisk verksamhet – ett samlingsbegrepp för verksamheter som erbjuder olika typer av kroppsbehandlingar, till exempel massage, hudvård, fotvård och akupunktur.

Förkortningar

- HSL – Hälso- och sjukvårdslag
- HVB – Hem för vård eller boende
- IVO – Inspektionen för vård och omsorg
- LSS – Lag om stöd och service till vissa funktionshindrade
- LVM – Lag om vård av missbrukare i vissa fall
- LVU – Lag med särskilda bestämmelser om vård av unga
- PSL – Patientsäkerhetslagen
- SoL – Socialtjänstlagen
- SÄBO – Särskilt boende för äldre

Referenser

1. Svensk Förening för Vårdhygien. Djur i vården: Vårdhygieniska rekommendationer avseende djur inom vård- och omsorgsverksamhet. 2017. Hämtad från: <https://sfvh.se/djur-i-varden-div>.
2. Socialstyrelsen. Hundar i vård och omsorg: Vägledning till gällande regelverk. 2014. Hämtad från: <https://www.socialstyrelsen.se/globalassets/sharepoint-dokument/artikelkatalog/vagledning/2014-8-7.pdf>.
3. Regeringens proposition 2003/04:30 Ny smittskyddslag m.m. Stockholm: Socialdepartementet. Hämtad från: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/2003/11/prop.-20030430/>.
4. Regeringens proposition 1997/98:45 Miljöbalk Stockholm: Miljödepartementet. Hämtad från: <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/1997/12/prop.-19979845/>.
5. Socialstyrelsen. Basal hygien i vård och omsorg (SOSFS 2015:10). 2015. Hämtad från: <https://www.socialstyrelsen.se/regler-och-riktlinjer/foreskrifter-och-allmannarad/konsoliderade-foreskrifter/201510-om-basal-hygien-i-var-d-och-omsorg/>.